

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Gyermeki jogok Magyarországon,
különös tekintettel a gyermekvédelmi törvényben megjelenő minden gyermeket
megillető gyermeki jogokra**

Szerző:

Dr. Marosán Melinda

2021. október 22.

„A gyermek, akit szültél tíz fontot nyom. Ebből nyolc font víz, a többi egy maréknyi szén, nitrogén, kén, foszfor, kálium és vas. Így tehát nyolc font vizet és két font hamut hoztál a világra... És az emberek milliói között mit is hoztál a világra? Egy szalmaszálat, egy porszemet, egy semmit. Olyan elesett, hogy még egy baktérium is megölheti, amely olyan kicsiny, hogy ezerszeres nagyításban is csak pontnak tűnik a látómezőben. Ez a semmi azonban hús-vér testvére a tenger hullámainak, a viharoknak, a villámoknak, a Napnak és a Tejútnek... Van benne valami, ami érez, vizsgálódik, tűr, vágyik, örül, szeret, bizik, gyűlöl, hisz, kételkedik, vonz és taszít. Ez a porszem gondolataival mindent átfog: a csillagokat és az óceánokat, a hegyeket és a szakadékokat.”

(Janusz Korczak)

I. Bevezetés

Dolgozatomban a gyermeki jogok hazai szabályozását, részletesebben a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben (a továbbiakban: Gyvt.) foglalt minden gyermeket megillető gyermeki jogok bemutatását végzem el.

A gyermeki jogok hazai szabályozásának jogszabályi háttérének általános bemutatását követően az Alaptörvényben megjelenő gyermeki jogok rövid ismertetésére vállalkozom, majd pedig a Gyvt-ben megjelenő minden gyermeket megillető gyermeki jogokat elemzem. Arra keresem a választ, hogy hogyan érvényesülnek a nemzetközi elvek, iránymutatások hazánkban.

A gyermeki jogok hazai érvényesülése szempontjából kiemelkedő jelentőségű az 1989. november 20. napján New Yorkban az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ¹) által elfogadott **Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény** (a továbbiakban: New York-i Egyezmény).

Hazánk 1990-ben írta alá az egyezményt², majd az Országgyűlés a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló **1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki**, így Magyarországon is ezek a jogok érvényesülnek. A New York-i Egyezmény azért jött létre, hogy a világ országaiban azonos módon érvényesüljenek a gyermeki jogok.

A gyermeki jogok hazai érvényesülésének bemutatása előtt szükséges tisztázni, ki is a gyermek.

¹ United Nations, röviden: UN

² Kriston Edit: Gyermekvédelem, Novotni Alapítvány 2019.; <https://jogikar.unimiskolc.hu/files/7442/Gyermekv%25C3%25A9delem-2019-NET.pdf>, (2021.01.13.) 11. oldal

Gyermek alatt a New York-i Egyezmény 1. cikkének definícióját kell érteni. Az egyezmény vonatkozásában „gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban elérte³”.

Fő szabály szerint tehát gyermek az, aki a 18. életévét nem töltötte be. Abban az esetben, amikor valaki külön jogszabályban meghatározott okból és módon válik 18 éves kora előtt nagykorúvá, a gyermekjogi egyezménybe foglalt, a gyermekek különleges jogi védelme már nem illeti meg. Magyarországon 16. életévet betöltött gyermek gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet, mellyel a gyermek nagykorúvá válik⁴.

A Gyvt. 5. §-ban rögzíti, hogy e törvény alkalmazásában gyermek a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:10. § (1) bekezdése szerinti kiskorú. A Ptk. 2:10. § alapján (1)-(3) bekezdése szerint kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik. Ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt érvénytelennek nyilvánítja, a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik. A házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti.

Szükséges még ebben a körben megjegyezni, hogy a Ptk. 2:11. § előírja, hogy korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.

³ Magyarországon a gyámhatósági engedéllyel házasságot kötő, 16. életévét betöltő személy a házasságkötéssel automatikusan nagykorúvá válik.

⁴ A 2013. évi V. törvény kommentárja hangsúlyozza, hogy a gyermekjogi szemlélet fokozatos és örvendetes megerősödésének az utóbbi néhány évben egyik jele, hogy európai és nemzetközi szinten egyre több olyan törekvés fogalmazódik meg, amely a 18 éves életkor alatti házasságkötés lehetőségét kívánja felszámolni. A házasság olyan elköteleződést, jogok és kötelezettségek olyan halmazát jelenti, amelyeknek súlyát egy gyermek aligha mérheti fel.

A gyermek a magyar igazságszolgáltatásban alkalmazott terminológia szerint megfelel tehát a kiskorú fogalmának, így ide értendő természetesen a fiatalkorú⁵, aki az anyagi jogi szabályok szerint akkor is fiatalkorúnak tekintendő, ha a határozat hozatalakor a tizennyolcadik életévét már betöltötte.

Az Alaptörvény⁶ nem határozza meg a gyermek fogalmát, azonban az Alkotmánybíróság a New York-i Egyezményvel egyezően használja a fogalmat⁷. A **New York-i Egyezmény nem foglal állást a gyermek életének kezdetéről**⁸, vagyis arról, hogy a gyermek a fogamzásától vagy a születésétől fogva

⁵ A büntetőjog területén alkalmazott gyermek fogalmat a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásáról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 5. § b) pontjához fűzött magyarázat tartalmazza.

⁶ Magyarország Alaptörvénye, (2011. április 25.)

⁷ A Gyvt. 5.§ a) pontjában a New York-i Egyezmény 1. cikkével megegyezően határozza meg, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2: 10 § (1) bekezdés a) pontja szerinti kiskorút kell gyermeknek tekinteni. „Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik.” A Ptk. Családjogi Könyve határozza meg a házasságkötésikorhatárt. a Ptk. Családjogi Könyve határozza meg, amely szerint házasságot csak nagykorú férfi és nő köthet. Korlátozottan cselekvőképes kiskorú csak 16. életévének betöltése után, a gyámhatóság előzetes engedélyével köthet házasságot. A 14 év alatti kiskorúak cselekvőképtelenek, a 14 és 18 év közötti kiskorúak pedig korlátozottan cselekvőképesek. A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata semmis, nevében a törvényes képviselője jár el, kivéve a mindennapi életben tömegesen előforduló, különösebb megfontolást nem igénylő szerződéseket. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez főszabály szerint törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül is tehet jognyilatkozatokat, például tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja (családi jogállás, örökbefogadás, gyermekelhelyezés során); továbbá megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket. A törvényes képviselő köteles a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe venni a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozat megtétele során. Az ezzel kapcsolatos elvárást a szülői felügyeleti jog általános szabályai között a Ptk. 4:148. §-a tartalmazza, amely összhangban áll a New-York-i Egyezmény 12. cikkében foglaltakkal.

⁸ Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, Innova Print Kft. Felelős vezető: Komornik Ferenc, <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> , (2020. október 05.), 1. oldal, A kézikönyv rögzíti, hogy a New York-i Egyezmény tudatosan nem foglal állást a gyermek életének kezdetéről, mert ez veszélybe sodorta volna az egyetemes elfogadását.

tekinthető-e gyermeknek, embernek⁹ és nem foglal állást az abortusz kérdésében sem¹⁰. Erre azért volt szükség, hogy az államok elfogadják. Ádám Antal ezzel kapcsolatban azt hangsúlyozza, hogy a gyermek olyan érték, amely mára jogi regulációja révén elnyerte jogi alapértéki minőségét¹¹.

⁹ A születéstől kezdődik a jogképesség, de a gyermeket már a születése előtt is megilleti a jogvédelem, mint ahogy a születését követően is.

¹⁰ Bármilyen irányban is foglalt volna állást az Egyezmény, akár az engedélyezés, akár a tiltás mellett, több államnak is elfogadhatatlannak tette volna az Egyezmény elfogadását.

¹¹ Ádám Antal: „Az értékek pluralitása és versengése” in Jog - értékek - erkölcs, Budapest, Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, 2006, 54. oldal

II. A New York-i Egyezmény

A gyermekek jogainak kialakulása egy hosszú folyamat eredménye volt. A gyermeki jogok védelmének nagy úttörője **Janus Korczak** (Henryk Goldszmit)¹², Korczak az elsők között hívta fel a figyelmet a gyermeki jogokra, vélte, hogy a gyermeknek joga van ahhoz, hogy sajátos világát figyelembe vegyék. Híres esszéje a „Hogyan szeressük a gyermeket?”¹³. Korczak kihirdeti a hadi parancsot „A Magna Charta Libertatisre hivatkozom, a gyermeki jogokért”, már a jog kifejezést használja a műveiben¹⁴.

Hangsúlyozza a gyermek jogát a tisztelethez, szeretethez, a megfelelő fejlődéshez, a neveléshez és, hogy az legyen aki. „A gyermeknek joga van a bűnhöz, joga van, hogy hibázzon és joga van a tudatlansághoz. Vallotta, hogy a gyermek személy, a gyermek ember. A gyermeknek egyrésről ugyanazon jogai vannak, mint egy felnőttnek, ugyanakkor védelmet, támogatást igényel, hogy e jogait gyakorolhassa.”¹⁵ A Zsidó Árvasegélyező Társaság elhatározta, hogy új árvaházat alapít, mert a korabeli árvaházakban szörnyű állapotok uralkodtak, Korczakra bízta annak kialakítását és vezetését. Az árvaház 1912-ben nyílt meg¹⁶.

A kiszolgáltatott helyzetüket felismerve a XX. században egyre inkább előtérbe kerül a gyermekek jogainak rögzítése az élet minden területére vonatkozóan. Több nemzetközi egyezmény és dokumentum is megjelent, amely a gyermekek jogainak biztosítását szorgalmazta¹⁷. Nem véletlen nevezte Ellen Kay a huszadik századot a gyermekek évszázadának¹⁸. Mindezek alapján megállapítható, hogy a gyermek jogai elválaszthatatlanok az emberi jogoktól.

¹² 1878- 1942-ig élt, író, orvos, pedagógus

¹³ 1917-ben a 35 éves Korczak - orvos, katona, a divízió hadikórházának koordinátora Głubuczki-ban, Ukrajnában írta híres esszéjét, a Hogyan szeressük a gyermeket?

¹⁴ Korczak Janusz: Hogyan szeressük a gyermeket - Gyermek a családban, Flaccus Kiadó Kft., 2018.

¹⁵ Barbara Smolinska-Theiss: A gyermeki jogok korczaki eszméje, 125. oldal, http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_123-126.pdf , (2020. október 07.)

¹⁶ Rencsényi Beatrice: A gyermeki jogokról Janus Korczak nézetei és a 21. század gyakorlata alapján, <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-gyermeki-jogokrol-janusz-korczak-nezetei-es-a-21-szazad-gyakorlata-alapjan> (2020. október 07.)

¹⁷ Ilyen pl. a 1924. szeptember 24. Genfi deklaráció; a1948. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kifejezetten gyermekekre vonatkozóan csak néhány rendelkezést tartalmaz; 1959. november 20. Gyermek jogairól szóló nyilatkozat;

¹⁸ Key, Ellen: A gyermek évszázada. Fordította Szilágyi Pál. Tk., Bp., 1976.

Az első és legfontosabb fentebb már említett New York-i Egyezmény. Az egyezmény 1990. szeptember 02. napján lépett hatályba, és ahogy már fentebb írtam a 1991. évi LXIV. törvénnyel történt kihirdetésével a belső jog részévé vált. Azóta november 20-a a Gyermek Jogainak Világnapja. Magyarországon 1997-ben ünnepelték először a gyermekek jogainak egyetemes napját, s az Országgyűlés abban az évben fogadta el a Gyvt-t, amelybe mindazok a gyermeki jogok bekerültek, amelyeket az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye rögzít.

Az Egyezmény kötelezettségeket ró a részes államokra, azon jogok minimumának összességét jelenti, melyeket az aláíró államoknak biztosítaniuk kell a gyermekek számára. Az aláíró államok számára kötelezettség az egyezménybe foglaltak biztosítása. Az államokra törvényhozási és végrehajtási feladatokat ró.

A gyermekjogi egyezmény a legszélesebb körben elfogadott és támogatott emberi jogi egyezmény a világon, az USA-t kivéve valamennyi állam elfogadta. Az emberi jogok az egyént megillető legalapvetőbb jogosultságok, az emberi minőséghez kötődő jogok. Az Egyezmény hangsúlyozza a gyermekjogok holisztikus megközelítését, azt, hogy az egyes gyermeki jogok nem választhatóak el egymástól.

A New York-i Egyezmény célul tűzte ki, hogy az emberi jogok a gyermekek számára is biztosítva legyenek, azzal egyidejűleg, hogy a gyermekek különleges védelemre¹⁹ és különleges bánásmódra szorulnak. Ahhoz, hogy a védelmük megfelelően biztosítva legyen, akkor ki kell építeni az államoknak a megfelelő jogi és más eszközöket, garanciákat, mind a törvényhozási, mind a végrehajtási szinten²⁰. Biztosítani kell a gyermekek számára a pozitív diszkriminációs a különféle jogi és más eszközökkel.

¹⁹ A különleges védelem és bánásmód biztosításában az állam aktív szerepvállalóként jelenik meg. A szülőknek és az államnak is fontos szerep jut a gyermeki jogok biztosítása során.

²⁰ Deklaratív egyezményként jelenik meg.

Az egyezmény 3 nagyon fontos pillérre épül²¹:

- a gondoskodás-ellátás,
- a védelem és
- a részvétel joga.

Thomas Hammarberg 3P elve, a provision, a protection, a participation, mint gondoskodás, védelem és részvétel joga.

A gyerekek ellátása, táplálása, tanítása, testi-lelki védelme minden társadalom kiemelt feladata. A **gondozás** és ellátás azt is jelenti, hogy a gyerekek is hozzáférhetnek különféle erőforrásokhoz, de olyanokat is megkaphatnak általa, mint a szeretet, az önbecsülés, a tudás, és a bennük rejlő képességek kibontakoztatása. Kiemelt pillér, hogy a gyermekek a különféle ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz hozzáférjenek. Itt megemlítendő az is, ha esetleg szükséges, akkor a gyermekvédelmi rendszer működésbe lépjen. Ennek a pillérnek a hiánya a rendszerabúzus. Amikor maga a rendszer nem megfelelően működik, nem veszik észre a gyermek esetleges veszélyeztetettségét és nem lépnek időben a gyermek védelme érdekében.

A védelem nemcsak a szülők dolga, hanem mindenki másé is, aki a gyerekekkel kapcsolatba kerül, így a családnak, a kisközösségnek, az intézményeknek és szakembereknek, de a törvényeket alkotóknak is figyelnie és védenie kell a gyerekeket. Védeni kell a gyermeket a gyermeket veszélyeztető különféle cselekményektől, viselkedésektől, a gyermekekre hátrányos aktív és passzív magatartásuktól is²².

A részvétel aktív cselekvésen (hogy például részt vegyél a téged érintő döntések meghozatalában) túl azt is jelenti, hogy a gyerekek megnyilvánulhatnak, egyénenként és csoportban is, elmondhatják

²¹ <https://unicef.hu/gyermekjogok> (2021.04.21.) Az Unicef Magyarország weboldalán található gyermekjogok általános bevezető alapján.

²² A gyermekkel szemben nemcsak aktív, hanem passzív magatartás is lehet hátrányos. Adott esetben az elhanyagolás, vagy ha a szülő elmulasztja a gyermek megfelelő táplálását, orvosi ellátásnak az igénybevételét, megfelelő öltözettel való ellátását.

véleményüket, kifejezhetik érzéseiket. Ehhez szorosan kapcsolódik a szülők azon kötelessége, hogy a gyermeket meghallgassák, és véleményét lehetőség szerint figyelembe vegyék, illetve az is, hogy a hatóságok is figyelembe vegyék az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményét a döntéseik során²³.

A gyermeki jogok gyermekek konkrét szükségleteit jelenítik meg, mindent amire a gyermeknek a megfelelő testi, lelki fejlődéséhez szüksége van.

²³ Szorosan kapcsolódik a részvétel jogához a gyermekközpontú igazságszolgáltatás koncepciója.

III. A gyermeki jogok hazai szabályozásának jogszabályi háttere

„Alaptörvény Q) cikk

(1) Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.

(2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.

(3) Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.

L) cikk

(1) Magyarország védi a házasság intézményét, mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot, mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.

(2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást.

(3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.”

Magyarország az Alaptörvényben rögzíti, hogy a nemzetközi jogi kötelezettségek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját²⁴. Rögzítésre került továbbá, hogy a családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza²⁵.

Az Alaptörvény a Szabadság és Felelősség alcíme alatt sorolja fel azokat az emberi jogokat, amelyek hangsúlyosan a gyermekekre vonatkoznak. A **Magyarországon érvényesülő gyermeki jogok alapja Magyarország Alaptörvénye**. Az emberi jogok tehát alkotmányos alapjogok, Magyarország legfontosabb jogi dokumentumában is elismeri az emberi jogokat. Az emberi és egyben a gyermeki jogok köre nem tekinthető egy lezárt katalógusnak, folyamatosan bővül és fejlődik.

²⁴ Alaptörvény Q) cikk

²⁵ Alaptörvény L) cikk

„Az alkotmányos háttér nem „általában a gyermekjogokról” rendelkezik, hanem a gyermek védelemhez való jogáról és ekként egyidejűleg megfogalmazza a gyermek védelmével és gondoskodásával kapcsolatos általános követelményeket és állami feladatokat. Ez pedig, az általános emberi jogok kétirányú, egy pozitív, többletjogokat biztosító és egy negatív, a védelem érdekében jogkorlátozó specializálására ad lehetőséget.”²⁶

A gyermeki jogoknak **nincs önálló kódexe**, nem minősül önálló jogágnak.

A legjelentősebb jogforrás az Alaptörvény mellett továbbá a **Gyvt. és a Ptk.**. A Gyvt. adja a gyermeki jogok legszélesebb katalógusát, emellett nem teljeskörűen, de tartalmazza a gyermeki kötelezettségeket, valamint a szülői jogokat és kötelezettségeket is a gyermeki jogokkal összefüggésben.

Gyermeki jogokat rögzít ezeken kívül még a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: **Köznevelési törvény**), valamint a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény továbbá a beteg gyermek jogait az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: **Eütv.**) is szabályozza.

Gyermekekre vonatkozó speciális szabályok találhatóak még a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: **Btk.**), valamint a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: **Mt.**) is.

Külön jogok jelennek meg továbbá a **migráns és a menekült gyermekek** vonatkozásában is.

Ahogy látható a gyermeki jogok szétszórtan jelennek meg a különböző jogforrásokban. Nincs egy olyan jogszabály, mely valamennyi gyermeki jogot átfogóan tartalmazná, a jogrendszer egészét átfogják a gyermekek jogaira vonatkozó szabályok.

²⁶ Somody Bernadette: „Életkori kordon? A gyermekek gyülekezési szabadsága” Új Ifjúsági Szemle 2009. tél, 36. oldal

A Gyvt. az értelmező rendelkezésében az 5.§ h) pontjában egyértelműen meghatározza, hogy mi minősül gyermeki jognak, ezen rendelkezés szerint „**gyermeki jogok**: az Alaptörvényben, a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben és más törvényekben megfogalmazott, a gyermeket megillető jogok összessége”.

Az alábbiakban az Alaptörvényben megjelenő gyermeki jogok általános bemutatására törekszem - tekintettel arra, hogy az Alaptörvény a gyermeki jogok alapja - , majd a Gyvt- ben biztosított minden gyermeket *megillető* gyermeki jogokat elemzem.

1. Az Alaptörvényben megjelenő gyermeki jogok

Az Alaptörvény a XV. - XVI. cikkben határoz meg alapelveket a gyermekekkel kapcsolatban.

„Alaptörvény XV. cikk

(1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.

(2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

(3) A nők és a férfiak egyenjogúak.

(4) Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.

(5) Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”

Magyarország Alaptörvénye a XV. cikkben rögzíti az **általános jogegyenlőségi szabályt, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő**. Az alapvető jogok mindenkit megilletnek, bármiféle megkülönböztetés nélkül. A nevesített megkülönböztetési okok nem taxatívak. A gyermeket meg kell védeni mindenféle megkülönböztetéstől, megtorlástól. Tilos a nyílt vagy a rejtett megkülönböztetés is, mert az a gyermek emberi méltóságát sérti. Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy minden gyermek egyenlő, de nem egyforma.

A gyermek is ember, ezért megilletik azok a jogok, melyek az embert megilletik. Az Alkotmánybíróság a 995/B/1990. számú határozatában is kifejtette: „[a] gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapvető jog megillet, mint mindenki mást, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt felnőtté válásához. Ezért az Alkotmány a gyermek alapvető jogairól szól, egyidejűleg a család (szülők), az állam és társadalom alapvető kötelezettségeit megszabva”.

A XV. cikk (5) bekezdésében különleges gondoskodásra szoruló csoportként kiemeli a gyermekeket, és meghatározza, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi őket.

A külön intézkedések természetesen törvényhozási, végrehajtási és önkormányzati, valamint társadalmi feladatként is megjelennek, ide kell érteni a gyermekek jogait védő jogszabályok létrehozását, a gyermekvédelmi intézményrendszer kialakítását, működtetését. Külön intézkedésnek minősülnek a pozitív diszkriminációs intézkedések is.

„Alaptörvény XVI. cikk

(1) Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.

(2) A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést.

(3) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.

(4) A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.”

Az Alaptörvény egyaránt jogokat és kötelezettségeket is előír a gyermekeknek és a szülőknek is. A XVI. cikk a fejlődéshez való gyermeki jogot rögzíti. A gyermekeknek joguk van a megfelelő testi, lelki, erkölcsi fejlődéshez és védelemhez²⁷.

A gyermekek védelme elsődlegesen a szülők feladata, a szülők kötelesek a kiskorú gyermekekről gondoskodni. A gondoskodás testi²⁸, szellemi és az erkölcsi fejlődés biztosítását, a gyermek ezekhez való jogának érvényesítését jelenti, mely azonban nemcsak a szülő, hanem az állam és a társadalom kötelezettsége is. A szülőknek a gyermek nevelése során mindenekelőtt a gyermek érdekeire kell figyelemmel lennie.

A szülőknek a joga megválasztani gyermekük nevelését, azonban a gyermek jogaival összhangban.

Az Alaptörvénnyel összhangban a Gyvt. a 7. § (1) bekezdésében rögzíti, hogy a gyermek a szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el, kizárólag anyagi okokból nem. „A gyermek védelme azonban nemcsak a család, hanem az állam és a társadalom feladata is. Az állam szerepe a gyermekek védelmében a gyermeki jogok biztosításához szükséges garanciarendszer kidolgozása, illetve a gyermekek védelmét biztosító intézményrendszer létrehozása és működtetése.”²⁹

²⁷ A gyermek legfőbb érdekének kell érvényesülnie. A gyermekeket érintő intézkedéseknél, döntéseknél figyelemmel kell lenni a gyermek jelen béli és jövőbeni érdekeire is.

²⁸ testi fejlődés

²⁹ Rózsás Eszter: A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme, Doktori PhD értekezés, 38. oldal által hivatkozott

IV. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben megjelenő gyermeki jogok

A Gyvt-t az Országgyűlés a gyermeki jogok érvényre juttatása érdekében fogadta el 1997- ben, melyet azóta már több törvény is módosított. Külön fejezetben³⁰ tartalmazza a gyermeki jogokat. A gyermeki jogok a második generációs emberi jogokhoz tartoznak³¹.

A Gyvt-ben biztosított gyermeki jogok 2 csoportra oszthatóak:

- Vannak azok a jogok, amelyek minden gyermeket megilletnek.
- A másik csoportba azok a gyermekjogok sorolandók, amelyek a gyermekvédelmi rendszerbe bekerült (átmeneti vagy tartós nevelésbe vett, illetve gyermekotthonban, vagy speciális gyermekotthonban elhelyezett) gyermekekre vonatkoznak. Dolgozatomban csak a minden gyermeket megillető gyermeki jog részletesebb bemutatására vállalkozom.

Gyvt-ben megjelenő minden gyermeket megillető gyermeki jogok:

1. családban történő nevelkedés joga,
2. helyettesítő védelemhez való jog,
3. kapcsolattartás joga,
4. a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermek jogai,
5. fogyatékos, tartósan beteg gyermek joga,
6. *a gyermek védelme az ártalmas környezeti és társadalmi hatásokkal, káros szerekekkel szemben,*
7. *gyermeknek a médiával kapcsolatos jogai,*

³⁰ Gyvt. 6-10. §

³¹ Az emberi jogok második nemzedékéhez tartozó jogok a XX. század első harmadában jelentek meg. Az ide sorolható gazdasági, szociális és kulturális jogok (röviden: szociális jogok). Ide tartoznak a gyermeki jogok is. Dr. Kiss Barnabás: Emberi jogok - Alapjogok általános kérdései <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (2021.01.26.) 4. oldal

8. *emberi méltósághoz való jog,*

9. *a gyermek tájékoztatáshoz és véleménynyilvánításhoz való joga,*

10. *jogvédelemhez való jog, és panaszjog*

A Gyvt-hez fűzött Kommentár rögzíti, hogy a Gyvt.-ben nevesített gyermeki jogoknak és kötelezettségeknek az alapvető tartalmát a Gyermekek jogi Egyezmény mellett, a családok védelméről szóló 2011. évi CCXXI. törvény (a továbbiakban: Csvt.), mint sarkalatos törvény is meghatározza.

A Gyvt. a gyermeki jogok mellett tartalmazza a gyermekek és szülők alapvető jogait és kötelességeit, illetőleg meghatározza a gyermekek védelmének alapvető rendszerét.

Az Egyezmény szellemében a gyermek esélyegyenlőségének érdekében a Gyvt. megállapítja, hogy az állam a helyi önkormányzatok és a feladatra vállalkozó természetes jogi személyek segítik a gyermek jogainak és érdekeinek érvényesítését, gondoskodnak a gyermek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről³².

A Gyvt. 5. § n) pontja szerint veszélyeztetettség, olyan - a gyermek vagy más személy által tanúsított - magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. Veszélyeztetettség esetén a Gyvt.-ben meghatározott intézmények³³ és személyek kötelesek a gyermekvédelmi jelzőrendszer³⁴ keretén belül jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál, kötelesek

³² Filó Erika - Katonáné Pehr Erika: Gyermekek jogok, gyermekvédelem HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2006. 26.o., Gyvt.

11.§ (1) bekezdés A gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, törvényes képviselőjének biztosításával, ügyeinek intézésével foglalkozik.

³³ Gyvt. 17.§ (1) bekezdésben foglaltak.

³⁴ A meghatározottak kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni. A gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény gyanúja esetén a gyámhatóság büntetőeljárást kezdeményez. A gyámhatóság egyeztető megbeszélést tart és a gyermekjóléti szolgálatnál kezdeményezi az esetmegbeszélés megtartását.

hatósági eljárást³⁵ kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén. Ilyen jelzéssel és kezdeményezéssel bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet.

A gyermekvédelmi rendszerben az önkormányzatoknak, intézményeknek, a gyámhatóságoknak, valamint a javítóintézeteknek és a hivatásos pártfogóknak tevékenykedniük kell gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladataik ellátása során. Egyéb feladatokat látnak el még e területen az egészségügyi szolgáltatást nyújtók³⁶, a családsegítő szolgálatok és központok, a közoktatási intézmények (nevelési tanácsadók, óvoda, iskola), rendőrség, ügyészség, bíróság, valamint társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok.

A Gyvt. 2. § (1) bekezdésében rögzíti a gyermeki jogok megvalósulása érdekében, hogy „A gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálat, más szervezetek és személyek e törvény alkalmazása során a gyermek mindenképp felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járnak el.”

Dr. Rózsás Eszter doktori értekezése alapján³⁷ a **„minden gyermeket” megillet jogok három csoportra oszthatók:**

- Az **egyik csoportba** azokat a jogokat sorolhatjuk, amelyek minden embert - így a gyermekeket is - megillető alkotmányi alapjogok, de a gyermekekre vonatkozóan sajátos (többlet)tartalmat (is) kapnak.
- A **másik csoportot** azok a jogok jelentik, amelyek kifejezetten ahhoz a tényhez kapcsolódnak, hogy a jog alanya - fokozott védelemre, esetenként különleges ellátásra szoruló - gyermek.

³⁵ Gyvt. 17.§ (2) bekezdésében foglaltak szerint

³⁶ ide tartoznak a védőnők, a házi orvosok

³⁷ Dr. Rózsás Eszter: A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme, Doktori értekezés, Pécs, 2008,

- A **harmadik csoportba** tartozó jogok mindegyike összefüggésbe hozható a fent említett alkotmányi elvekkel, nevezetesen: minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges, illetve, a Magyar Köztársaság védi (a házasság és) a család intézményét.

1. Minden gyermeket megillető gyermeki jogok

Az alábbiakban a Gyvt-ben szabályozott minden gyermeket megillető gyermeki jogok általános bemutatására törekszem.

1.1. Családban történő nevelkedés joga

Gyvt. 6. § (1)

„A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez.

(2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.”

Az Alkotmánnyal és a New York-i Egyezmény³⁸ összhangban a Gyvt. a **gyermek családban történő nevelkedéséhez való jogát** rögzíti. A gyermek megfelelő testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséről, jólétéről elsősorban családjának kell gondoskodnia. Ehhez az állam és az önkormányzat támogatásokat biztosít (Gyvt. 2. § (1)-(2) bekezdés)³⁹.

³⁸ New Yorki Egyezmény 18. cikk „Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismertetését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre, illetőleg, adott esetben a gyermek törvényes képviselőire hárul. Ezeket cselekedeteikben mindenképp a gyermek mindenképp felett álló érdekének kell vezetnie.”

³⁹ Gyvt. 2. § (1) A gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhatóság, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálatként eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal (a továbbiakban: pártfogó felügyelői szolgálat), más szervezetek és személyek e törvény alkalmazása során a gyermek mindenképp felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járnak el.

(2) Az (1) bekezdésben foglaltak szerint eljáró szervezetek és személyek tevékenységük során együttműködnek a családdal és - jogszabályban meghatározottak szerint - elősegítik a gyermek családban történő nevelkedését.

Ahogy korábban is már rögzítettem, az állam szervei a Gyvt. alkalmazása során a „gyermek mindenk felett álló érdekének figyelembevételével” járnak el, azt segítik elő, hogy a gyermek elsősorban a saját családjában nevelkedhessen.

A Gyvt. a gyermeki jogok felsorolásakor első helyen a gyermek családban történő felneveléséhez való jogot rögzíti. A gyermekükért elsősorban a szülők közösen felelősek. Ha a gyermek veszélyeztetett akkor a gyermek legfőbb érdekében döntést kell hozni, akár a máshol történő elhelyezése útján is. A gyermeket elsősorban tehát saját családjában kell gondozni, ha ez nem lehetséges, akkor családi környezetben, elsősorban befogadó szülő útján.

Szorosan kapcsolódik ehhez a gyermeki joghoz a Gyvt. 14. § (1) bekezdése, mely meghatározza a **gyermekvédelem feladatait**, vagyis a gyermek családban történő nevelésének elősegítését, veszélyeztetettségének megelőzését és megszüntetését, továbbá a szülői és más hozzátartozói gondoskodásból kikerült gyermek helyettesítő védelmének biztosítását, amelyhez ellátórendszert épít ki⁴⁰. A gyermekvédelmi rendszer működtetése elsősorban állami és önkormányzati feladat.

⁴⁰ Ide tartoznak a pénzügyi, természetbeni ellátások, a személyes gondoskodást nyújtó alap- és szakellátások, valamint a hatósági intézkedések.

1.2. Helyettesítő védelemhez való jog

„Gyvt. 7. § (1) A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani.

(2) A gyermeknek joga van - örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában - a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez. A gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását elsősorban befogadó szülőnél kell biztosítani. A tizenkét év alatti gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezésétől kizárólag akkor lehet eltekinteni, ha

a) a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezése nem áll a gyermek érdekében, vagy arra állapota miatt nincs lehetőség,

b) a testvéreket nem lehet együttesen a befogadó szülőnél elhelyezni vagy más okból szükséges az intézményes elhelyezés biztosítása, vagy

c) a gyermekek átmeneti gondozása esetén az intézményes elhelyezést a szülő, más törvényes képviselő kéri és az nem ellentétes a gyermek érdekével.

(3) A gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzetiségi, etnikai és kulturális hovatartozására.”

A New York-i Egyezményel összhangban a törvény rögzíti⁴¹ a helyettesítő védelemhez való jogot. Ha a gyermek szülei, vagy hozzátartozói nem tudják biztosítani a gyermek fejlődéséhez szükséges gondoskodást, védelmet és megtörténik a gyermek családból történő kiemelése, a gyermeknek joga

⁴¹ New York-i Egyezmény 20. cikk

1. Minden olyan gyermeknek, aki ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam különleges védelmére és segítségére.

2. Az Egyezményben részes államok hazai jogszabályainak megfelelően intézkednek helyettesítő védelem iránt az ilyen gyermek számára.

3. Ez a helyettesítő védelem történhet családnál való elhelyezés, az iszlám jog kafalah-ja szerinti gondnokság, örökbefogadás, illetőleg szükség esetén megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében megkívánt folyamatosság szükségességét, valamint nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.

van - örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában - a helyettesítő védelemhez.

A Gyvt-ben rögzítésre került továbbá az is⁴², hogy a **gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el**. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani.

A gyermek családból történő kiemelését és ideiglenes elhelyezését elrendelő hatósági intézkedést eredményezhet például, ha a szülő elmulasztja a gyermeke kötelező védőoltásainak beadatását, annak végrehajtását a gyermek elrejtésével akadályozza, és megtagadja az együttműködést az egészségügyi és gyermekvédelmi szervekkel⁴³. Mindig azonban mielőtt a helyettesítő gondoskodásról döntenek alapos eljárásban meg kell vizsgálni, hogy ez valójában a gyermek érdekét szolgálja. Ilyen döntés születik többek között még akkor is, ha a szülők súlyosan elhanyagolják, veszélyeztetik gyermeküket, vagy netán különváltak élnek, és szükséges a gyermek elhelyezése. Minden egyes eljárás során fontos az, hogy az eljárás valamennyi résztvevőjét meghallgassák, véleményét - így a gyermek véleményét is - amennyire lehetséges figyelembe vegyék⁴⁴.

Ahogy a törvényi szabályozásból látszik, hogy a jogalkotó a **befogadó szülőnél történő elhelyezést tekinti az elsődlegesnek**. Befogadó szülő a helyettes szülő, a nevelőszülő, a speciális nevelőszülő és a különleges nevelőszülő⁴⁵. A tizenkét év alatti gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezésétől kizárólag akkor lehet eltekinteni, „ha a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezése nem áll a gyermek érdekében, vagy arra állapota miatt nincs lehetőség, a testvéreket nem lehet együttesen a befogadó szülőnél elhelyezni vagy más okból szükséges az intézményes elhelyezés biztosítása, vagy a gyermekek átmeneti gondozása esetén az intézményes

⁴² Gyvt. 7. § (1) bekezdésben

⁴³ Kúria Kfv.VI.38.026/2017/8.

⁴⁴ A gyermek véleményével kapcsolatban rögzíteni szükséges, hogy a hatóságok -így a gyámhatóság és a bíróság is - eljárása során a 14. éven felüli gyermeket általában személyesen meghallgatja, a 8-14. éves gyermeket pedig szakértő útján meghallgatja és véleményét amennyire lehet, és amennyire ez a gyermek érdekében áll, figyelembe is veszi.

⁴⁵ Gyvt. 48/A.§ (2) bekezdés

elhelyezést a szülő, más törvényes képviselő kéri és az nem ellentétes a gyermek érdekével.”⁴⁶

A Gyvt. Kommentárja szerint „a vér szerinti család pótlására szolgáló legmegfelelőbb jogi eszköz ugyanis az örökbefogadás, hiszen az örökbefogadás kifejezetten a családi környezetben való nevelést biztosítja, és megadja a gyermeknek mindazon jogokat, amelyek az örökbe fogadó szülők vér szerinti gyermekeit is megilletik. Az örökbefogadás családjogi jellegét az adja, hogy vérségi kapcsolatban nem álló személyek között létesít rokonit kapcsolatot.”

A helyettesítő védelem során a gyermek jogai⁴⁷:

- lelkiismereti és vallásszabadságát tiszteletben kell tartani,
- a nemzeti, etnikai, kulturális hovatartozására is figyelemmel kell lenni,
- származás megismeréséhez való jog, vér szerinti család megismeréséhez való jog,
- szabad véleménynyilvánítás joga,
- tájékoztatáshoz való jog,
- panaszjog

A törvény a helyettesítő védelemnél jelöli meg a lelkiismereti és vallásszabadságát a gyermeknek, azonban szükséges rögzíteni, ahogy korábban is jeleztem, hogy maga az Alaptörvény is rögzíti. A vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közérkölc, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek. A vallásszabadság azt jelenti, hogy mindenkinek joga van a vallását szabadon megválasztani és azt szabadon gyakorolni. Így a gyermeknek is joga van erre.

⁴⁶ Gyvt. 7.§ (2) bekezdés

⁴⁷ Helyettesítő védelemhez során a gyermeket nemcsak azok a jogok illetik meg, amely minden gyermeket megilletnek, hanem a lelkiismereti és vallásszabadságát és nemzeti, etnikai, kulturális hovatartozását is tiszteletben kell tartani.

1.3. Kapcsolattartás joga

„Gyvt. 7. § (4) Ha törvény másként nem rendelkezik, a gyermeknek a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és - a vér szerinti család beleegyezése mellett - a kapcsolattartáshoz.

(5) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek.”

A kapcsolattartáshoz való jog részletes szabályait a Ptk. tartalmazza, így ezen részletes szabályokat nem ismertetem dolgozatomban, azonban azt szükséges leszögezni, hogy a Ptk. 4:178. §-a szabályozza a kapcsolattartás jogát. E szerint a gyermeknek joga van arra, hogy különélő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn.

A Gyvt. a kapcsolattartáshoz való jogra vonatkozóan rögzíti a 7. § (4) - (5) bekezdésében, hogy ha a törvény másként nem rendelkezik, a gyermeknek a szülője szülői felügyeleti jogának a megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és - a vér szerinti család beleegyezése mellett - a kapcsolattartáshoz. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek.

A mai világban gyakran előfordul, hogy egyik szülő az egyik, másik szülő egy másik államban él a válás után, ezért a Gyvt. a gyermeknek a családi kapcsolatok fenntartásához való jog érvényesítése érdekében biztosítja a kapcsolattartáshoz való jogot akkor is, ha a szülők akár különböző államokban élnek. Figyelemmel volt a jogalkotó arra, hogy a nagy távolságok ne zárják el a gyermeket attól, hogy a szüleivel érintkezzen.

1.4. A hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermek joga

Gyvt. 6.§ (2a) „A hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermeknek joga van ahhoz, hogy fokozott segítséget kapjon a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez és esélyeinek növeléséhez.”

2013 szeptember 1-jétől a Gyvt. -ben kerül szabályozásra a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek (fiatal felnőtt) fogalma. A Gyvt. 6. § (2a) bekezdése ennek megfelelően gyermeki jogként fogalmazza meg a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek jogát a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez nyújtott segítséghez és esélyeinek növeléséhez.

A Gyvt. 67/A. § (1) bekezdése értelmében hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll:

- a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családbafogadó gyámról - önkéntes nyilatkozata alapján - megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik,
- a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága, ha a gyermeket nevelő szülők bármelyikéről vagy a családbafogadó gyámról megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor aktív korúak ellátására jogosult vagy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott személy,
- a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek.

A Gyvt. 67/A.§ (2) bekezdése szerint halmozottan hátrányos helyzetű:

- az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében a fent meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll,
- a nevelésbe vett gyermek,
- az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt.

A Gyvt. 38. § (1a) bekezdése emellett rögzíti azt is, hogy a gyermekjóléti alapellátásnak hozzá kell járulnia a gyermek hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetének feltárásához, és a gyermek szocializációs hátrányának csökkentésével annak leküzdéséhez.

Az Országgyűlés a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032 sz. 47/2007. (V. 31.) OGY határozatban elfogadta a határozat mellékletét képező, 2007-2032 évekre vonatkozó „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiát (a továbbiakban: Nemzeti Stratégia), amelynek célja a gyermekszegénység csökkentése, a gyermekek esélyeinek javítása. Az OGY határozat az általános stratégiai elvekben meghatározza azt, hogy a Nemzeti Stratégia szükségességét elsősorban az indokolja, hogy e törvénynek megfelelően is csökkentse a gyermekek és családjaik nélkülözését, javítsa a gyermekek fejlődési esélyeit.

Többféle program segíti a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket. Ilyen program például az Útravaló Ösztöndíjprogram, melynek a szabályait az Útravaló Ösztöndíjprogramról sz. 152/2005. (VIII. 2.) Korm. rendelet tartalmazza. Az Útravaló Ösztöndíjprogram (a továbbiakban: Ösztöndíjprogram) célja, hogy esélyt teremtsen a hátrányos helyzetben levő tanulók és hallgatók tanulmányi sikerességéhez, illetve támogassa a természettudományos érdeklődésű tanulók tehetséggondozását. Az Ösztöndíjprogram több alprogramból áll, így út a középiskolába, út az érettségéhez, út a szakmához, út a diplomához, út a tudományhoz program.

A gyermekek esélynövelő szolgáltatásainak szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 40/2018. (XII. 4.) EMMI rendelet tartalmaz szabályokat a Biztos Kezdet Gyermekháza vonatkozásában. A Gyvt. 38/A.§ -ben a gyermek esélynövelő szolgáltatásai között határozza meg a Biztos Kezdet Gyermekházat. A Biztos Kezdet Gyermekház célja a szociokulturális hátrányokkal küzdő, elsősorban a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását támogató, fejlődési lemaradását kompenzáló, a szülői kompetenciákat erősítő, a szülő és az óvodába még nem járó gyermek számára együttesen nyújtott társadalmi felzárkózást segítő prevenciós szolgáltatás biztosítása. A Gyvt. itt szabályozza még a Tanodát is. A „tanoda olyan, elsősorban rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, vagy hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és kivételesen fiatal felnőttek számára nyújtott, önkéntesen igénybe vehető társadalmi felzárkózást segítő, a személyiségfejlődés egészét szem előtt tartó, prevenciós szolgáltatás, amely a kötelező tanórai és egyéb foglalkozásokon való részvétel idején kívül, valamint a tanítási szünetekben segíti elő a szociokulturális hátrányok kompenzálását, a tanulmányok folytatását, a társadalomba való sikeres beilleszkedést, az életpálya-tervezést és a szabadidő hasznos eltöltését.”⁴⁸

⁴⁸ Gyvt. 38/B.§

1.5. Fogyatékos, tartósan beteg gyermek joga

Magyarország nemzetközi kötelezettséget vállalt arra, hogy érvényesíti a gyermekek alapvető jogait és gyakorlatban alkalmazza a New York-i Egyezmény előírásait, így a fogyatékos és tartósan beteg gyermekek jogait is. A Gyvt. külön rögzíti ezeket a jogokat.

A Gyvt. 6. § (3) bekezdése rögzíti, hogy a fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz. A fogyatékossgal élő gyermekek számára az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezménye (2006) és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv a második legjelentősebb nemzetközi dokumentum. A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről a 2007. évi XCII. törvény rendelkezik.

A fogyatékos emberek hátrányainak enyhítése, esélyegyenlőségük megalapozása, illetve a társadalom szemléletmódjának alakítása érdekében az Országgyűlés - összhangban az Alaptörvénnyel és a nemzetközi jog által általánosan elismert szabályaival elfogadta a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvényt (a továbbiakban: Fot.). A törvény indoklásában rögzíti, hogy maga a törvény megalkotása összhangot teremt a hazai szabályozás és a magyar részvétel szempontjából fontos nemzetközi szervezetek (Európai Unió, Európa Tanács, ENSZ) fogyatékossgügyi egyezményei, rendelkezései, ajánlásai között. A Gyermejjogi Egyezmény 23. cikke állapítja meg a fogyatékossgal élő gyermekek különleges gondozáshoz való jogát.

A Gyvt. 5.§ q) pontjában határozza meg a fogyatékos gyermek, fiatal felnőtt fogalmát.

Fogyatékos gyermek, fiatal felnőtt:

- a gyermekvédelmi pénzbeli és természetbeni ellátások tekintetében a külön jogszabályban meghatározott magasabb összegű családi pótlékra jogosító fogyatékoságban szenvedő gyermek, fiatal felnőtt,
- a személyes gondoskodás keretében tartozó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások, valamint az ingyenes és kedvezményes intézményi gyermekétkeztetés tekintetében a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nktv.) 4. § 25. pontjában foglaltaknak megfelelő gyermek, fiatal felnőtt, valamint a korai fejlesztésre és gondozásra jogosult gyermek.

Magyarország a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezményt és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvet a 2007. évi XCII. törvénnyel ratifikálta. „A kihirdető törvény mellett - a világon, egyedülálló módon - közzétételre került a szöveg vakok és gyengénlátók számára készült Braille-változata, a siketek és nagyothallók számára készült jelnyelvi DVD, továbbá az olvasási és megértési problémákkal küzdő embereknek készült ún. könnyen érthető formátumú szöveg is.”

Ahogy többféle program segíti a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket, úgy a fogyatékos személyek élethelyzetének javítása, illetve esélyegyenlőségének megteremtése érdekében is született Országgyűlési határozat az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat. A Fogyatékosügyi Program⁴⁹ 7 évente készül a nemzetközi szabályokkal összhangban. A Program a korai intervenció szükségességét hangsúlyozza a fogyatékosággal élő gyermekek bölcsődei fejlesztése tekintetében. A bölcsődében a fogyatékos gyermek 6 éves koráig fejlesztő felkészítésben és nevelésben részesül.

⁴⁹ Gyvt. Kommentár által hivatkozott: Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009, 235. o.

1.6. A gyermek védelme az ártalmas környezeti és társadalmi hatásokkal, káros szerekkel szemben

A Gyvt. 6. § (4) bekezdése értelmében a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek ellen védelemben részesüljön.

A gyermeket többféle környezeti és társadalmi hatás érheti, amely hátrányos lehet a testi és lelki egészségére, mivel a gyermekek érzékenyebbek a felnőtteknél, így különleges védelmet igényelnek. A Gyvt. általánosságban kimondja, hogy ezekkel a hatásokkal szemben a gyermeket védelem illeti meg.

A különféle drogok károsan hatnak a gyermekek testi egészségére. Az ember egészségének megóvása, és így a gyermek egészségének megóvása érdekében is az Országgyűlés a 80/2013. (X. 16.) OGY határozatban fogadta el a Nemzeti Drogellenes Stratégiát (2013-2020). „A Nemzeti Drogellenes Stratégia elismeri és tiszteletben tartja az élethez, emberi méltósághoz és egészséghez, azon belül a kábítószermentes élethez fűződő jogokat, az emberi jogokról szóló európai egyezményt és az Unió Alapjogi Chartáját, amelyeket mindenkinek mindenki mással és a körülvevő közösséggel kapcsolatban is el kell ismernie, tiszteletben kell tartania. A Nemzeti Drogellenes Stratégiának ezek érvényesülését biztosítani kell.”⁵⁰

A gyermekek attól függően is, hogy szüleik milyen társadalmi osztályba tartoznak, milyen anyagi körülmények között élnek, eltérő esélyekkel indulnak az életben, így már a koragyermekkorban el kell kezdeni olyan programokat, szolgáltatásokat biztosítani, melyek a társadalmi hátrányokat csökkentik. Ebben a körben szükséges mind a gyermekek, mind a szülők támogatása egyaránt. Ezen hátrányok kiküszöbölésére szolgál a Biztos Kezdet Gyerekház is, melynek célja⁵¹ a szociokulturális hátrányokkal küzdő, elsősorban a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását támogató, fejlődési lemaradását kompenzáló, a szülői kompetenciákat erősítő, a szülő és az óvodába még nem járó gyermek számára együttesen nyújtott

⁵⁰ A Nemzeti Drogellenes Stratégia Alapértékek részében került megfogalmazásra

⁵¹ Gyvt. 38/A.§ (1) bekezdés

társadalmi felzárkózást segítő prevenciók szolgáltatás biztosítása. A Biztos Kezdet Gyermekház biztosítja a gyermekek részére a képesség-kibontakoztató foglalkozást, állapotfelmérést, fejlesztést. Ugyanakkor a szülők részére is nagy segítség azzal, hogy biztosítja a gyermekkel együtt történő részvételt az egyes foglalkozásokon, a szülők számára közösségi rendezvényeket, preventív célú programokat szervez, valamint személyiség és kompetenciafejlesztő programokat is.

A gyermekek testi fejlődéséhez, az ember, illetve a gyermek egészsége, életminősége szempontjából elengedhetetlen az is, hogy környezetszennyezéstől mentes életet élhessenek. Ennek alapvető szabályait teremti meg a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Környezetvédelmi törvény), valamint az ehhez kapcsolódó Nemzeti Környezetvédelmi Program⁵². A környezetvédelméről szóló törvény szabályai⁵³ a levegő, víz, föld, élővilág, épített környezet védelmére vonatkoznak. A Nemzeti Környezetvédelmi Program a környezetvédelmi tervezés alapja, mely hatévente megújítandó, az Országgyűlés által jóváhagyott program. A Nemzeti Környezetvédelmi program egyik célja többek között az életminőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek javítása, a társadalom, és így a gyermekek környezettudatosságának erősítése. Az oktatásért felelős miniszter, a környezetvédelemért felelős miniszter közös programok kiadásával, pályázatok kiírásával segíti a környezeti nevelés, oktatás feladatainak végrehajtását és az Erdei Iskola Program, Erdei Óvoda Program, Zöld Óvoda Program, Ökoiskola Program megvalósulását⁵⁴. A környezettudatos nevelésben nemcsak az oktatásban érvényesül a környezeti nevelés, hanem az iskolai és az óvodai program minden területén, a szabadidős tevékenységekben, táborozásokban, a gyermekek étkezésében.

Komoly veszélyekkel jár a gyermek lelki és akár testi fejlődésére vonatkozóan is az internet. Az internet ma már az egész földet körülölelő számítógépes hálózat, melyet a gyermekek is már egyre fiatalabb korban kezdenek el használni. A gyermekek testi, lelki fejlődésére károsak lehetnek az interneten megjelenő erőszakos, pornográf, kóros táplálkozásra vagy akár még a drogok fogyasztására is biztató tartalmak, oldalak.

⁵² Környezetvédelmi törvény 40. §

⁵³ Környezetvédelmi törvény Alapfogalmak 4.§ 1. pont - Környezeti elem

⁵⁴ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 78.§ (5) bekezdés

Veszélyes, ha a gyermek ezeket az oldalakat nem tudja elkerülni. Biztonságos internethasználatot segítik elő például a gyermekvédelmi szűrőszoftverek, továbbá lehetőség van arra is, hogy a „biztonságosintrnet.hu” oldalon bejelentsék a felhasználók azokat a weboldalakat, melyek károsak lehetnek a gyermekekre. Emellett a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság által üzemeltetett „Internet Hotline” szolgáltatás keretében, a saját honlapjukon⁵⁵ is bárki bejelentheti⁵⁶ a gyermekeket érintő káros tartalmakat.

Működik a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány⁵⁷, melynek egyik szolgáltatása a Gyerek- és Ifjúsági Telefon, amely a 116 111-es telefonszámon. Előhívószám és körzetszám nélkül ingyenesen és anonim módon hívható éjjel nappal. Fontosnak tartom az ilyen kezdeményezéseket, mert sokszor a gyermekek félnek, nem tudják kinek mondhatnák el a problémájukat vagy éppen nincs kivel megosztani azokat. Sokszor akár komoly tragédiákat vagy öngyilkosság is elkerülhető, ha a gyermekek időben segítséget kapnak.

⁵⁵ <https://nmhh.hu/internethotline/> (2021.02.19.)

⁵⁶ Bejelenthető többek között a hozzájárulás nélkül hozzáférhetővé tett tartalom, a zaklatás, pedofil tartalom, rasszista, uszító tartalom, erőszakos tartalom, a drogfogyasztásra buzdító tartalom, egyéb kiskorúakra veszélyes tartalom.

⁵⁷ <https://kek-vonal.hu/> (2021. 02.19.)

1.7. Gyermek és a média

A New Yorki Egyezmény és a Gyvt. is külön rögzíti a gyermek és a média kapcsolatát.

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen továbbá, hogy védelmet élvezzen az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia⁵⁸.

Az Egyezményben részes államok elismerik⁵⁹ a tömegtájékoztatási eszközök feladatának fontosságát, és gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják. Ebből a célból a részes államok előmozdítják azt, hogy a tömegtájékoztatási eszközök a gyermek számára szociális és kulturális szempontból hasznos tájékoztatást és anyagokat terjesszenek.

Hazánkban a sajtószabadság és a médiatartalmak alapvető szabályait a 2010. évi CIV. törvény (továbbiakban: Smtv.) szabályozza.

Az Smtv. rendelkezései szerint⁶⁰:

- A médiaszolgáltatásban megjelenő azon médiatartalom, amely károsíthatja a kiskorúak szellemi, lelki, erkölcsi vagy fizikai fejlődését, csak oly módon tehető a nyilvánosság tagjai számára elérhetővé, amely - különösen az adásidő megválasztásával, az életkor ellenőrzésével, illetve más műszaki megoldás alkalmazásával - biztosítja, hogy kiskorúak rendes körülmények között nem hallhatják vagy láthatják azt. A hozzáférés korlátozását szolgáló intézkedéseknek arányban kell állniuk a tartalom ártalmasságának mértékével.

⁵⁸ Gyvt. 6.§ (6) bekezdés

⁵⁹ New Yorki Egyezmény 17. cikk

⁶⁰ a sajtószabadság és a médiatartalmak alapvető szabályait a 2010. évi CIV. törvény, 19.§

- Sajtótermékben megjelenő azon médiatartalom, amely súlyosan károsíthatja a kiskorúak szellemi, lelki, erkölcsi vagy fizikai fejlődését különösen azért, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, illetve indokolatlan erőszakot tartalmaz, csak oly módon tehető a nyilvánosság tagjai számára elérhetővé, amely - valamely műszaki vagy egyéb megoldás alkalmazásával - biztosítja, hogy kiskorúak nem
- férhetnek hozzá. Ha ilyen megoldás alkalmazása nem lehetséges, akkor a médiatartalom csak a kiskorúak lehetséges veszélyeztetéséről szóló tájékoztatást tartalmazó figyelmeztető jelzéssel tehető közzé.
- Médiatartalomban tilos kiskorú személy olyan bemutatása, amely életkorának megfelelő lelki vagy fizikai fejlődését nagymértékben veszélyeztetheti.

A kiskorúak médiatartalmakkal szembeni védelmére szolgáló részletes szabályokat külön törvény határozza meg. A külön törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mttv.). Az Smtv. a kiskorúak védelmével kapcsolatos általános szabályokat fogalmazza meg, melyet az Mttv. részletesen kibont⁶¹. Az Mttv. kötelezi a televíziókat a korhatár besorolás⁶² alkalmazására. A Gyvt-hez fűzött Kommentár rögzíti, hogy a Nemzeti Média- és Hírközlő Hatóság a korhatárjelölések alkalmazásának egységesítése céljából ajánlásban fogalmazta meg a javasolt jelzésekre vonatkozó kritériumokat.

⁶¹ Mttv. 9-11.§

⁶² https://nmhh.hu/cikk/187453/A_kiskoruk_vedelme__korhatarbesorolas (2021.02.02.) A Nemzeti Média- és Hírközlő Hatóság weboldalán általános tájékoztató anyagokat készít szülők, nagyszülők részére. A korhatárbesorolásra vonatkozó általános tájékoztató az alábbi oldalon érhető el.

1.8 Emberi méltósághoz való jog

A Gyvt. 6. § (5) bekezdése alapján a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.

A Gyvt. az emberi méltósághoz való alapvető emberi jogot is rögzíti. Az emberi méltósághoz való jog minden embert megillet, így a gyermeket is.

Az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben a Gyvt. (5a) pontjában rögzíti továbbá a protokollt is, miszerint a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a védelme érdekében eljáró szakemberek - különösen a gyermek bántalmazásának felismerése és megszüntetése érdekében - egységes elvek és módszertan alkalmazásával járjanak el. Ehhez valamennyi eljárásban joga van a gyermeknek. Külön kiemelte a jogalkotó a gyermek bántalmazásának felismerése, megszüntetése iránti eljárást.

2005. január 1. napjától tilos a gyermekkel szembeni testi fenyegetés. A korábbi jogszabályi rendelkezések értelmében a gyermek bántalmazása a szülő számára nem volt tiltott mindaddig, amíg nevelési célzatú és a bírói gyakorlat szerint még elfogadhatónak tartott mértéket nem haladta meg, ezt azonban felülvizsgálták, és a törvényt módosították. Mára már a gyermekkel szemben tilos bármiféle erőszak alkalmazása, „zéró tolerancia” érvényesül ezen a területen.

1.9 A gyermek tájékoztatáshoz és véleménynyilvánításhoz való joga

New York-i Egyezmény 12. cikk

„1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.”

A New York-i Egyezményre figyelemmel a Gyvt. szabályozza, hogy a **gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításra** és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára, fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék⁶³. Tehát minden olyan kérdésben, ami a gyermeket érinti, figyelembe kell venni véleményét. Véleményét kifejtheti, terjesztheti mind szóban, mind írásban, vagy bármilyen más a gyermeknek szimpatikus formában. Ez a szülőkre is, illetve a gyermekkel kapcsolatba kerülő hatóságokra is vonatkozik. Mindez azt jelenti, hogy a gyermeket aktív jogalanynak kell tekinteni. A gyermek legfőbb érdekének érvényesülése és a gyermek meghallgatása egymást kiegészítő jogosítványok, hiszen csak akkor tud a gyermek mindenek felett álló legjobb, legfőbb érdeke érvényesülni, ha a gyermek kinyilváníthatja a véleményét. Mindez természetesen az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket illeti meg, figyelemmel korára, érettségi fokára. Lehetőséget kell adni tehát a gyermeknek, hogy bármely közigazgatási, bírósági eljárásban, amelyben érdekelt, hogy akár közvetlenül, akár képviselője, vagy erre alkalmas szerv, esetleg szakértő útján meghallgassák, a jogilag szabályozott eljárási rendnek megfelelően.

⁶³ Gyvt. 8. § (1) bekezdés

A véleménynyilvánításhoz való joga nem korlátok nélküli, mások jogaival összhangban érvényesíthető, és a törvényben kifejezetten megállapított korlátozásoknak vethető alá. Ilyen törvényben megállapított korlátozás lehet például az állam biztonsága, a közrend, a közkerölcs védelme⁶⁴, vagy a közegészségügy⁶⁵.

A véleménynyilvánításhoz való joggal összefüggésben szabályozza a Gyvt. a 128. § (1) bekezdésében, hogy a gyámügyi eljárásban meg kell hallgatni a szülőt és más törvényes képviselőt, a gondozót, a korlátozottan cselekvőképes gyermeket, a cselekvőképességében a gyámügyi eljárásban felmerülő jognyilatkozat tekintetében részlegesen korlátozott személyt és az ítélőképessége birtokában levő cselekvőképtelen gyermeket, továbbá minden esetben azt, akivel szemben kötelezettséget kívánnak megállapítani, valamint - szükség szerint - a gyermek más közeli hozzátartozóit.

A tájékoztatáshoz való jog alapján a gyermeket fel kell világosítani jogairól, illetve jogai érvényesítésének lehetőségéről, módjáról. A gyermek tájékoztatáshoz való jogának érvényesítéséhez mind a családjától, mind az iskolától, hivatalos szervektől segítséget kell, hogy kapjon.

A szabad véleménynyilvánítás joga és a tájékoztatáshoz való jog minden gyermeket megillető jogosítvány. A gyermek jogairól történő tájékoztatás a hatósági, bírósági eljárásban a gyermeknek a korára, egészségi állapotára és fejlettségére figyelemmel illeti meg.

⁶⁴ Például a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény által, amely tiltja olyan reklám közzétételét, amely a gyermek- és fiatalkorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődését károsítja. (5.§) Tiltja továbbá a pornográf, a szexuális szolgáltatásra vonatkozó, a szexuális ingerkeltésre irányuló árukra és emeltdíjas távközlési szolgáltatásra vonatkozó reklámok közzétételét. (5/A.§)

Egy másik, korlátozó rendelkezéseket tartalmazó törvény a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény, a médiatörvény. Kifejezetten tiltja a kiskorúak személyiségfejlődésére súlyosan ártalmas műsorszámok közzétételét, ugyanakkor csak megfelelő jelzéssel ellátva engedi közzétenni a kiskorúak személyiségfejlődésére ártalmas (...) műsorszámokat. (5.§)

A közegészség védelme érdekében lehetséges korlátozások leginkább az egészségre káros kereskedelmi termékek (cigaretta, alkohol) reklámja kapcsán merülnek fel.

⁶⁵ Az állam biztonsága, a közkerölcs, közrend, közegészségügyi korlátozások esetén a társadalom egészének érdekei jelennek meg a véleménynyilvánítás korlátozásával.

1.10 Jogvédelemhez való jog, panaszjog

A gyermeknek joga van ahhoz⁶⁶, hogy az őt érintő ügyekben a Gyvt-ben meghatározott fórumoknál panasszal éljen. A panaszjogra vonatkozó szabályokat a Gyvt. a 36.§-ban rögzíti.

A gyermeknek joga továbbá van ahhoz is, hogy alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és törvényben meghatározott más szerveknél eljárást kezdeményezzen.

A hazai szabályozás a New York-i Egyezmény 12. cikkével⁶⁷ összhangban került szabályozásra.

A Gyer. több ügýtípusban lehetővé teszi, hogy a korlátozottan cselekvőképes gyermek és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy önállóan is megindíthassa az eljárást:

- Ilyen lehetőség többek között a Gyer. 22.§-ban szabályozott a szülők lakóhelyének elhagyásával kapcsolatos eljárás, ezt az eljárást a 16. életévét betöltött gyermek is megindíthatja.
- Megindíthatja továbbá a kiskorú házassága iránti eljárást⁶⁸ is a 16. életévét betöltött gyermek.
- A gyermek iskolájának, életpályájának megválasztása iránti eljárást⁶⁹ megindíthatja a korlátozottan cselekvőképes gyermek, továbbá

⁶⁶ Gyvt. 8.§ (2) - (3) bekezdés

⁶⁷ 12. cikk

1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

⁶⁸ Gyer. 34.§

⁶⁹ Gyer. 26.§

- A nevelésbe vett gyermek a gondozási helyének megváltoztatása iránti kérelmét önállóan is előterjesztheti⁷⁰.

2. A szülők jogai és kötelezettségei

Fontos megemlíteni a gyermeki jogok mellett a szülők jogait és kötelezettségeit, hiszen a gyermeki jogok akkor érvényesülnek, ha a szülők teljesítik kötelezettségeiket. Ahhoz, hogy a szülők, a szülői kötelezettségüket teljesítsék vannak különféle jogaik is. Mindezekre figyelemmel a gyermekek jogai mellett a szülők jogai és kötelezettségeit is szabályozza a Gyvt. A gyermeki jogok ugyanakkor a szülői jogok korlátját is jelenthetik.

A gyermek szülője jogosult és köteles is arra⁷¹, hogy gyermekét családban gondozza, nevelje és a gyermeke testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket - különösen a lakhatást, étkezést, ruházattal való ellátást -, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutást biztosítsa. Gyermeki oldalon ezzel párhuzamosan a családban történő nevelkedés joga jelenik meg, amelyet már részletesebben ismertettem dolgozatomban.

A Gyvt. a szülők jogai és kötelezettségeire vonatkozó szabályok szorosan összefüggenek a Ptk. Negyedik Könyvével, a Családjogi Könyvvel. A Ptk. 4:146. § (2) bekezdése szerint a szülői felügyelet a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőtének jogát és kötelességét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában. A szülői felügyelet gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlőek és a szülőknek a kötelezettségük teljesítése érdekében együtt kell működniük.⁷²

⁷⁰ Gyer. 105/A. §

⁷¹ Gyvt. 12.§

⁷² Ptk. 4:173. §

A törvény a szülő jogosultságaként és kötelezettségeként határozza meg a gyermek családban történő nevelését, gondozását, ugyanakkor jogosult arra is, hogy a gyermeke nevelkedését segítő ellátásokról tájékoztatást, neveléséhez segítséget kapjon.

Ugyanakkor a Gyvt. a 12. § (3) bekezdésében kimondja, hogy a gyermek szülője - ha törvény másként nem rendelkezik - jogosult és köteles gyermekét annak személyi és vagyoni ügyeiben képviselni⁷³.

A gyermek szülője köteles⁷⁴

- gyermekével együttműködni, és
- emberi méltóságát tiszteletben tartani,
- gyermekét az őt érintő kérdésekről tájékoztatni, véleményét figyelembe venni,
- gyermekének jogai gyakorlásához iránymutatást, tanácsot és segítséget adni,
- gyermeke jogainak érvényesítése érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni,
- a gyermeke ellátásában közreműködő személyekkel és szervekkel, továbbá a hatóságokkal együttműködni.

A nevelésbe vett gyermekek szüleinek sajátos jogai és kötelezettségei vannak⁷⁵. A nevelésbe vett gyermek szülője, ha szülői felügyeleti joga nem szűnt meg, jogosult arra, hogy a gyermeke gondozójától, gyermekvédelmi gyámjától a gyermeke elhelyezéséről, neveléséről, fejlődéséről rendszeres tájékoztatást, a kapcsolattartáshoz segítséget kapjon⁷⁶.

A szülő a gyámhatóságtól jogosult gyermeke gondozási helyének megváltoztatását kérni továbbá a gyermeke családba történő visszahelyezése érdekében a települési önkormányzattól - a nevelésbe vétel okának elhárításához, a körülmények rendezéséhez, a gyermeke családba való visszailleszkedéséhez - jogosult arra, hogy segítséget kapjon.

⁷³ törvényes képviselő

⁷⁴ Gyvt. 12.§ (4) bekezdés

⁷⁵ Gyvt. 13. §

⁷⁶ Gyvt. 13.§ (1) bekezdés a)

A települési önkormányzatnak segíteni kell abban a szülőt, hogy a gyermek nevelésbe vételének okai elháruljanak, így ennek keretében a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 45. § (4) bekezdése lehetőséget biztosít rendkívüli települési támogatás igénybevételére.

Rendkívüli települési támogatásban elsősorban azokat a személyeket indokolt részesíteni, akik önmaguk, illetve családjuk létfenntartásáról más módon nem tudnak gondoskodni vagy alkalmanként jelentkező többletkiadások - így különösen betegséghez, halálesethez, elemi kár elhárításához, a válsághelyzetben lévő várandós anya gyermekének megtartásához, iskoláztatáshoz, a gyermek fogadásának előkészítéséhez, a nevelésbe vett gyermek családjával való kapcsolattartásához, a gyermek családba való visszakerülésének elősegítéséhez kapcsolódó kiadások - vagy a gyermek hátrányos helyzete miatt anyagi segítségre szorulnak.

3. Gyermek kötelezettségei

Habár dolgozatomban nem tárgya a gyermekek kötelezettségeinek az ismertetése, de szükséges megemlíteni, hogy a Gyvt. a gyermeki jogok mellett a gyermekek kötelezettségeit is rögzíti.

A gyermek kötelessége különösen, hogy

- gondozása és nevelése érdekében szülőjével vagy más törvényes képviselőjével, gondozójával együttműködjön,
- képességeinek megfelelően tegyen eleget tanulmányi kötelezettségének,
- tartózkodjék az egészségét károsító életmód gyakorlásától és az egészségét károsító szerek használatától⁷⁷.

A Gyvt-ben nem kerül meghatározásra a gyermekek valamennyi kötelezettsége, pusztán a legfontosabbakat rögzíti a törvény. A Gyvt-hez fűzött Kommentár hangsúlyozza, hogy a gyermekvédelmi rendszer kizárólag abban az esetben avatkozik be, ha a gyermek a kötelezettségeinek olyan mértékben nem tesz eleget, hogy a veszélyeztetettség⁷⁸ olyan állapota alakul ki a gyermeknél mely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

Elsőként a gyermek kötelességként jelenik meg a szülőjével, vagy ha nem a szülő a törvényes képviselő, akkor a más törvényes képviselőjével, vagy esetlegesen gondozójával való együttműködési kötelezettség. A gyermeknek tehát nemcsak jogai, hanem kötelezettségei vannak. A gyermeknek képességeihez mérten tanulnia kell, eleget kell tennie tanulmányi kötelezettségének. Fontos, hogy tartózkodnia kell a károsító, züllött életmód folytatásától és a kábítószeres használatától.

⁷⁷ Gyvt. 10. §

⁷⁸ Gyvt. 5.§ n) veszélyeztetettség: olyan - a gyermek vagy más személy által tanúsított - magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza,

VI. Összegzés

A gyermek mindenk felett álló érdekének érvényesítésével összefüggésben meghatározott szabályrendszer Magyarországon egyértelműen a nemzetközi szabályokkal összhangban érvényesül.

A gyermeki jogok legszélesebb katalógusát a Gyvt. tartalmazza hazánkban, mely ezzel egyidejűleg a gyermeki és a szülői kötelezettségeket is meghatározza. Külön speciális szabályokat tartalmaz a Gyvt. a gyermekvédelmi rendszerbe került gyermekekre vonatkozóan, de ezek bemutatása nem képezte dolgozatom tárgyát.

Megállapítható, hogy Magyarországon nincs egy egységes jogszabály, amely valamennyi gyermeki jogot szabályozza, azonban elszórtan valamennyi a New York-i Egyezményben szereplő gyermeki jogra vonatkozóan találunk szabályokat.

A gyermeki jogok elősegítése az Állam minden szervének kötelezettsége. Azonban véleményem szerint érvényesülésükhöz nem elegendő törvényhozási és végrehajtási szinten a gyermeki jogokat védeni, biztosítani. A szülőre is kötelezettség hárul, hogy támogassák a gyermeket, iránymutatást, tanácsot adjanak neki, hogy jogait megfelelően érvényesíteni tudja. Ennek érdekében az államnak segítséget kell nyújtani a szülőknek, hogy a kötelezettségeiket megfelelően el tudják látni, hogy a családokban élő gyermekeket a veszélyektől megóvják, valamint a családból kikerülő gyermekek védelmét is biztosítani kell helyettesítő gondozás útján.

Felhasznált irodalom és jogszabályok jegyzéke

- A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014-2019) - Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról, Budapest, 2019. november, https://unicef.hu/wp-content/uploads/2019/11/alternativ_jelentes.pdf , (2020. október 5.);
- Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, Innova Print Kft. Felelős vezető: Komornik Ferenc, <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> , (2020. október 05.);
- Ellen Key: A gyermekek évszázada. Budapest, Tankönyvkiadó, 1976; Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ (OBDK):
- Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek; http://www.ijsz.hu/UserFiles/altalanos_gyerekjog_v03.pdf , (2020. október 05.);
- Faix Nikoletta: A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk, Eljárásjogi Szemle 2016. évfolyam, 2016/4.
- <https://eljarasjog.hu/2016-efolyam/a-gyermeki-jogok-kialakulasa-a-nemzetkozi-jogban-es-az-igazsagszolgalattasra-gyakorolt-hatasuk/> , (2020. október 05.);
- 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről;
- A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény;

- Rózsás Eszter: A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme, Doktori PHD értekezés tézisei, Pécs, 2008, <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/rozsas-eszter/rozsas-eszter-vedes-tezisek.pdf>, (2020. október 06.)

- Rózsás Eszter: A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme, Doktori PHD értekezés, Pécs, 2008, <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/rozsas-eszter/rozsas-eszter-vedes-ertekezes.pdf>
- (2020. október 06.);

- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyt.);

- Barbara Smolinska-Teiss: A gyermeki jogok korczaki eszméje
http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_123-126.pdf
(2020. október 07.), a cikk az ELTE PPK aulájában 2012. decemberében megszervezett konferencián elhangzott egyik előadás szerkesztett változata. Az előadó, Barbara Smolinska-Theiss volt.

- Korczak Janusz: Hogyan szeressük a gyermeket - Gyermek a családban, Flaccus Kiadó Kft., 2018. Rencsényi Beatrice: A gyermeki jogokról Janus Korczak nézetei és a 21. század gyakorlata alapján, <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-gyermeki-jogokrol-janusz-korczak-nezetei-es-a-21-szazad-gyakorlata-alapjan> (2020. október 07.)

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

- Dr. Kőrös András: Negyedik Könyv - Családjog. in: Dr. Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.

- UNICEF Magyar Bizottság, Együtt a gyermekekért körében megjelent cikk, Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás - A paradigmaváltás szükségességéről

- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Köznevelési törvény)
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.),
- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.)
- Az Alkotmánybíróság a 995/B/1990. számú határozata
- A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény
- Lux Ágnes: A gyermekek jogai, <https://ijoten.hu/uploads/a-gyermekek-jogai.pdf> , (2020. október 09.)
- Ádám Antal: Az értékek pluralitása és versengése in Jog - értékek - erkölcs, Budapest,
- Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, 2006, 54.
- Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról, FRA, 2015, 19-26. <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> (2020. október 09.)
- Somody Bernadette: Életkori kordon? A gyermekek gyülekezési szabadsága, Új Ifjúsági Szemle 2009. tél,
- Láposy Attila: A család, mint a gyermekjogok biztosításának elsődleges színtere - A gyermekjogi projekt 2010-es témájának alapjogi sarokkövei, ÁJOB Projektfüzetek
- 2011/1, A projektfüzet megtalálható az interneten is a www.ajbh.hu oldalon. Kriston Edit: Gyermekvédelem, Novotni Alapítvány 2019.,

<https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/7442/Gyermekv%25C3%25A9delem-2019-NET.pdf>

(2021.01.13.)

- A családok védelméről szóló 2011. évi CCXXI. törvény (a továbbiakban: Csvt),
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény
- Filó Erika - Katonáné Pehr Erika: Gyermek jogok, gyermekvédelem, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2006.
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV.30.) NM rendelet
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény
- Dr. Kiss Barnabás : Emberi jogok - Alapjogok általános kérdései
<http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (2021.01.26.)
- A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032 sz. 47/2007. (V.31.) OGY határozat
- Útravaló Ösztöndíjprogramról szóló 152/2005. (VIII. 2.) Korm. rendelet
- A gyermekek esélynevelő szolgáltatásainak szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 40/2018. (XII. 4.) EMMI rendelet
- Az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2025.) sz. 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat
- A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény

- A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mttv.)
- A 80/2013. (X. 16.) OGY határozat a Nemzeti Drogellenes Stratégiáról (2013-2020)
- A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Környezetvédelmi törvény)
- A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről a 2007. évi XCII. törvény